

СЕКЦІЯ 4

Публічне управління у сфері національної безпеки

Древаль Юрій Дмитрович,
*доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри охорони праці та техногенно-екологічної безпеки
Національного університету цивільного захисту України*

ДО ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ, НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ОСОБИСТІСНОЇ БЕЗПЕКИ

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Наведене конституційне положення слушно вважається імперативом сучасного суспільного та політико-правового розвитку. Причому, у даному разі на першочергову увагу заслуговує якраз феномен безпеки, поза яким неможливо гарантувати всі інші напрями захисту якихось інтересів чи цінностей. Водночас соціальна та національна безпека у багатьох аспектах пов'язуються якраз із захищеністю окремої людини. Такий стан безпеки розглядається і як явище, що зумовлює якість життя людини, і як комплексне поняття, що містить сукупність громадянських прав і свобод, і як право людей на життя в умовах свободи та гідності, а також свободи від зuboжіння та соціальної незахищеності.

Феномен безпеки ніколи не втрачав власної суспільної та суто практичної значущості. Проте, звичайно, у процесі суспільного розвитку якісно змінювалися форми та методи забезпечення безпеки: від намагання убезпечити представників сановних верств та водночас відвертого нехтування безпекою підданих в суто деспотичних суспільствах; до формального проголошення, але і водночас недотримання прав і свобод людини в різноманітних автократіях; і, нарешті, до можливостей повноцінного забезпечення безпеки громадян в умовах демократії.

На сьогодні ж будь-який дискурс на тему безпеки, за словами Б. Бузана, носить інтерсуб'єктивний характер, тобто конструюється суб'єктом або групою суб'єктів і представляється на обговорення суспільству, або аудиторії: якщо аудиторія не поділяє побоювань таких розмов про безпеку та загрози людині, то вони і не зможуть реалізувати власні стратегії із забезпечення безпеки [1, с. 31]. До того ж, як слушно зауважує Б. Шнайер, «у більш загальному сенсі ви можете бути в безпеці, навіть коли ви цього не відчуваєте; і ви можете відчувати себе в безпеці, коли в дійсності це не так». Відтак, на його думку, відчуття і реальність безпеки, безсумнівно, співвідносяться одне з одним, але вони безумовно не є одним і тим же; так що краще використовувати два різних слова для опису цих явищ [2]. Особливу ж увагу до окресленої проблематики спричинила пандемія COVID-19 та спровокована нею глобальна криза, яка суттєвим чином вплинула на всі сфери суспільних відносин та на всі соціальні групи.

За цієї причини актуалізується питання щодо належного опрацювання соціокомунікативного механізму публічного управління суспільним розвитком та забезпеченням безпеки у різних її проявах. У такому контексті здебільшого йдеться про політичну комунікацію та навіть комунікативну революцію, що суттєвим чином впливає на стан суспільної свідомості та захищеності особистості в умовах сучасних глобалізаційних процесів. Масові комунікації, які власне є цілеспрямованим впливом комунікатора на аудиторію, складають невід'ємний компонент функціонування сучасного інформаційного суспільства. Відтак використання комунікативного ресурсу відзначається значним потенціалом, який неможливо оцінити якось однозначно. Так, згідно з аналізом Г. Шиллера, політичні комунікації відіграють ключову роль у справі забезпечення стабільності сучасного суспільства [3, с. 17].

Проте не слід нехтувати і тією обставиною, що посилення комунікативного впливу на суспільну свідомість вже традиційно пов'язується з нав'язуванням чужих (інших) інтересів об'єкту маніпулювання, що деструктивно впливає на здатність людини адекватно оцінювати виклики та загрози.

У такому контексті виразно постає проблема ущемлення свободи за рахунок посилення безпеки, яка стосується всіх щаблів та рівнів суспільних відносин.

Причому, у складних умовах сьогодення проблематика співвідношення свободи і безпеки все частіше набуває суто інструментального характеру. Дійсно, як стверджує Г. Баум, «в полі напруги між свободою і безпекою ми вже давно рухаємося до полюсу безпеки...» [4, с. 20, 52]. Загалом же у даному разі йдеться про актуалізацію відомого ще з XVIII століття гасла: «Ті, хто готові пожертвувати нагальною свободою заради короткочасної безпеки, не гідні ні свободи, ні безпеки» (Those who would give up essential Liberty, to purchase a little temporary Safety, deserve neither Liberty nor Safety) (додатково про авторські напрацювання з окресленої проблематики див.: [5]).

Від оптимального вирішення окресленої проблематики залежить як забезпечення безпеки соціуму та людини як найвищої соціальної цінності, так і дотримання принципів демократичної і правової держави. Причому, забуття чи навіть нехтуванням безпекою окремої людини не може пояснюватися якимись глобальними проблемами чи високими державними інтересами. Як слушно стверджують М. Боєр та Дж. Вільд, поняття «безпека» має розглядатися у нерозривному взаємозв'язку з такими поняттями, як «стійкість» і «належне врядування», а «безпека людини» має стати ключовою концепцією в дуже тривалій боротьбі за покращення якості світового суспільства» [6, с. 31].

Все це свідчить про те, що у питаннях безпеки органи публічної влади мають неухильно дотримуватися гармонійного співвідношення безпеки соціуму, держави та особистості. Беззаперечним є і положення про те, що безпека людини потребує систематичного, всебічного та превентивного захисту з боку органів публічної влади. Держави несуть основну відповідальність за здійснення такого захисту, тоді як інші організації, такі як міжнародні органи, громадянське суспільство та недержавні/неурядові організації (НДО чи НУО) також у цьому сенсі мають відігравати ключову роль. При цьому вони мають не лише скеровувати левову частку зусиль на безпеку особистості, але і доволі виважено підходити до забезпечення співвідношення безпеки і свободи особистості. Водночас важливе значення має відводитися і дотриманні положення, згідно з яким свобода кожної окремої особистості не має абсолютного характеру (вона має базуватися на тому достеменному принципі, що свобода однієї людини закінчується там, де починається свобода іншої людини).

Література:

1. Security: A New Framework for Analysis / Barry Buzan, Ole Waever, and Jaap de Wilde. Boulder, Colo.: Lynne Rienner Pub., 1998. 239 p.
2. Шнайер Б. Психология безопасности, часть первая. URL: <https://www.securitylab.ru/analytics/350799.php>.
3. Шиллер Г. Манипуляторы сознанием / Пер. с англ. М.: Мысль, 1980. 326 с.
4. Баум Г. Спасти права граждан. Свобода или безопасность. Полемические заметки. М.: Сектор, 2015. 136 с.
5. Древаль Ю.Д. Співвідношення свободи та безпеки: від «чотирьох свобод» Ф.Рузвельта і до сьогодення. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: тези доповідей X Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 27-й річниці створення Харківського національного університету внутрішніх справ (м. Харків, 19 листоп. 2021 р.). Харків: ХНУВС, 2021. 340 с. С. 59-61.
6. Boer M.D., Wilde, J.D. (Eds.). The Viability of Human Security. Amsterdam: Amsterdam Univ. Press, 2008. 269 p.